

TÓTH CSABA

„A BALATONNAK NINCS HÉTKÖZNAPIJA...”¹

A BALATON ÉS A VASI KÉPZŐMŰVÉSEK

„A Balaton olyan gazdag szín-és formavilágú,
hogy minden festő megtalálhatja mondanivalójához benne az alapot.”²

II. RÉSZ

Scholz Erik (1926–1995) is a zsenyei művésztelepnek köszönhetően költözött Vas megyébe. Már abban az időszakban is dolgozott a művésztelepen, amikor az a Művészeti Alaphoz került (1953), és később is rendszeres vendége volt. Végül a rendszerváltás előtti időben végleg házat vett Zsennyén, és haláláig abban alkotott. Festészetében már korán megmutakoztak a dekorativitás jelei; fiatalon, az ötvenes évek végén Párizsba is kijutott. Ott szembesült a modern művészet tektonikus változásaival. Ennek hatására egy önálló, szürrealista figurális festészeti nyelvet alakított ki magának, amelyben az organikus absztrakció minden időszakában jelen volt. A Balatont és környékét több művén is megörökítette. E művein nagyszerűen nyomon lehet követni festészetének kiérlelődését.³

Scholz Erik: *A tihanyi belső tó, 1959*; Scholz Erik: *Vízparton, 1968*

- 1 KERESZTURY Dezső: Egry breviárium. Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, Veszprém, 1973. 166. old.
- 2 I. m. 168. old.
- 3 <http://www.scholzerik.hu/> – Letöltve: 2018. 05. 25.

Benkő László (1926–2003) szintén Zsennyén iskolázódott festő, az első plein air képeit itt alkotta ő is. A táblakép-festészetében a látványelvűséghez mindvégig hű maradt, ami egyben impresszionizmust, posztimpresszionizmust jelentett számára. Balatoni képén egyszerre főszereplő a fény és a Nap, valamint a mólón ácsorgó figurák.⁴

Erwin Birmmeyer (1926–2015) az ezredforduló után költözött Balatonalmádiból Kőszegre. Invenciózus tájképein nem a tó érdekelte elsősorban, hisz korábbi életében többször élt tenger mellett Görögországban és Törökországban. Őt a Balaton-felvidéki táj ragadta meg; Szakács László festményeihez hasonlóan a háttérben legtöbbször csak szolid záró motívumként jelenik meg a tó. Kőszegre költözésével – Bartha Lászlóra emlékeztető módon – festészete absztrakt irányt vesz. Kőszegi korszakában a Kőszegi Művészeti Egyesület Elnökeként meghatározó szerepet töltött be régióink képzőművészeti életében.⁵

Benkő László: Balaton; Erwin Birmmeyer: Balatoni-felvidéki látkép

A sárvári Németh Mihály (1926–2018) szobrászati nyelvét Maillottól és Medgyessytől tanulta el, ami azt jelenti, hogy a női akttal mindent ki lehet fejezni, ami egy művész számára fontos mondanivaló. Mindez fokozottan igaz korai bazalt remekléseire, a *Balatontra*, ahol a női alak teste szinte teljesen kiemelkedik már a vízből, csak bal keze merül a víz alá, épp egy hal elé tartva. (Párdarabjai az *Írókázó* és a *Csillagnéző*.) A szobor tömörszerű megfogalmazásában pedig Michelangelót követte.⁶

A szombathelyi születésű Pogány Géza (1927–2001) Burkhardt Rezsónél és Bernáth Aurélnál tanult a Képzőművészeti Főiskolán, de apja, nagybátyja is festő volt. Pogány Géza egy témának, egy képnek gyakran több változatát is megfesti. A képalkotásban a látványelvűséget ötvözte a modern irányzatokkal, festészetében integrálta a XX. századi művészeti innovációt.

4 A kép fotóját TÓTH Eszter: Benkő László élete és művészete című szakdolgozata közli. Szombathely, 2004. 30. old.

5 Torjay Valter fotói

6 A szobor fotóját a Szlovéniai–Vas megyei képzőművészek kiállításának (Savaria Múzeum, 1968) katalógusa közli.

*Erwin Birmeyer: Viharfelhők; Erwin Birmeyer: Felhő és víz; Németh Mihály: Balaton;
Pogány Géza: Balatoni stég, 1973*

Így van ez a balatoni stéges munkájával is, aminek 20 év után egy újabb változatát is elkészítette; olyan kalligrafikus megoldásokat alkalmazott, amit a Szürenon csoport (elsősorban Lakner László és Csernus Tibor) alkotásain láthatunk.

Pogány Géza: Nádas, 1975; Pogány Géza: Siófokon mi ketten, 1976

A szülővárosával a kapcsolatot szinte élete végéig fenntartotta, kiállítása volt, és könyvborítót tervezett Pável Ágoston összegyűjtött munkáihoz.⁷

Pogány Géza: Naplemente; Pogány Géza: Balaton-parti villa; Pogány Géza: Naplemente, 1993

⁷ Pável Ágoston válogatott tanulmányai és cikkei. Szombathely, 1976; Pável Ágoston válogatott műfordításai és versei. Szombathely, 1986. – A képet a művész szombathelyi kiállításának (Képcsarnok, 1979) katalógusa közli – <http://poganygeza.hu/index.php?page=2> , https://www.barabasantik.hu/lista1.php?kat_id=2 – https://budapestaukcio.hu/pogany-geza/festo/naplemente_1 - [https://galeriasavaria.hu/en/termek/keszletek/festmeny/1986985/Pogany-Geza-Balatont-parti-villa-\(o.f.-60-x-80-Kepcsarnokos\)](https://galeriasavaria.hu/en/termek/keszletek/festmeny/1986985/Pogany-Geza-Balatont-parti-villa-(o.f.-60-x-80-Kepcsarnokos)) // – A többi kép letöltve: 2018. 05. 25.

Sz. Habetler Márta (*1929) is Zsenyéről, illetve a Derkovits Képzőművészeti Szabadiskolából indult. (Egy ideig ő szervezte a modelleket a szabadiskolában.) Látványelvű, posztimpresszionista látásmódját ezeken az alapokon fejlesztette tovább. Önálló kiállítása csak a rendszerváltás után (amikor már a festéssel felhagyott) lehetett. Mint oly sok vasi művész életében, a Művészeti Alap-tagság meghiúsulása vagy megakadályozása törte ketté művészeti pályáját.

*Sz. Habetler Márta: Csónak a Balatonon; Sz. Habetler Márta: Alkonyi fények;
Sz. Habetler Márta: Balatoni stég*

Munkásságán belül jelentős ciklust képeznek a balatoni képei, különösen sokat festett Tihanyban. Foltszerű dekorativitás párosul képein egy sajátos melankolikussággal. Képei többnyire magángyűjtökhöz kerültek, ma már szinte felkutathatatlanok. A Balaton mellett a vasi táj, a vasi falu világa érdekelte még, tájképeken és életképeken örökítve meg azt. E munkáin Szőnyi István hatása érződik, amire Torjay Valter festőművész, művészettörténész hívta fel a figyelmet. Az olajfestéket és az akvarellt egyaránt otthonosan kezelte.

Sz. Habetler Márta: Tihany

Sz. Habetler Márta balatoni munkáiból azért közlünk többet, mivel festészetének értékei máig nem kerültek be a köztudatba. Ezzel a gesztussal valamelyest a művészettörténeti igazságtétel érvényre jutásához járulunk hozzá.⁸

Sz. Habetler Márta: Tihany; Sz. Habetler Márta: Balatoni alkony; Sz. Habetler Márta: Stég

⁸ A művész archív fotói

V. Tóth Lászlónak (1930–2001) is kedves motívumává vált Tihany, ahova többször is visszajárt. Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején nyaranta rendszeresen Tihanyban dolgozott. Ezek a képei részben konstruktívak (Kmetty János volt az egyik mestere a Képzőművészeti Főiskolán), részben posztimpreszionista módon oldottak (másik főiskolai mestere Fónyi Géza volt). Élete során szinte minden technikában (tollrajz, ecsetrajz, akvarell, pasztell, tempera és olaj) alkotott a Balaton mellett, pedig a V. kezdőbetű a neve előtt azt jelképezi, hogy elsősorban a vasi táj festőjének tartotta magát.

V. Tóth László: Balaton-parti vázlatok

V. Tóth László már a kezdetektől nagyszerű kolorista, ezt a színgazdagságát egész életén keresztül megőrizte. Életművének egy jelentősebb része Vasvárra került, idén tavasszal emlékkiállítása is nyílt a vasvári kollekciónak az ottani Nagy Gáspár Kulturális Központban. V. Tóth László esetében is hasonló szándék vezérelt bennünket, mint Sz. Habetler Mártánál. V. Tóth László Szombathely szülötteként hatvanéves korában nem kaphatott kiállítási lehetőséget a Szombathelyi Képtárban, több mint három évtizednyi szombathelyi munkásság után sem. (A diploma megszerzése után azonnal visszaköltözött szülővárosába, és itt alkotott élete végéig.)

V. Tóth László: Tihany, 1959; V. Tóth László: Füredi táj, 1960 k.; V. Tóth László: Tihany, 1960

Sokszínű, gazdag életműve alapján pedig mindenképp megillette volna ez az egyébként minden vasi képzőművésznek kijáró lehetőség. Ez a visszautasítás, illetve az intézmény elzárkózása feldolgozhatatlan lelki törést okozott a művész számára. Náraiban kisebb állandó kiállítása látható a Polgármesteri Hivatalban.⁹

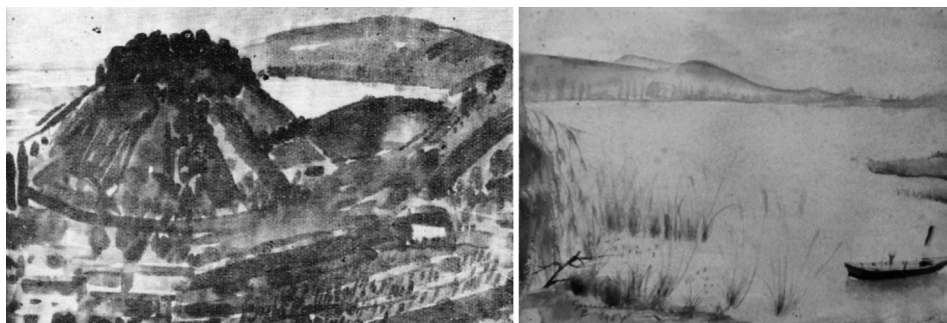
9 Ifj. Drimmer László és a szerző fotói, a Füredi Táj az 1967-es Szlovéniai–Vas megyei Képzőművészek kiállítása katalógusában jelent meg.

V. Tóth László: *Tihany, 1959*; V. Tóth László: *Tihanyi kikötő, 1960 k.*;
V. Tóth László: *Fürdőzők, 1960 k.*

Horváth János (*1930) az alföldi festészet legnyugatibb képviselője hazánkban, képtémáit, motívumait a magyar vidék, a magyar falu és a magyar parasztság élete adja. Elköteleződése egy életre szól. Munkásságában ritka kivétel a néhány balatoni képe, ami szinte üde színfoltot képez abban. A múlt század második felének Vas megyei képzőművészeti életében központi szerep jutott Horváth Jánosnak, mind a Művészeti Alapban, mind a Képző- és Iparművészek Szövetségében, mind a Tanárképző Főiskola rajz tanszékén; hosszú ideig ő vezette a Derkovits Képzőművész Körét is.¹⁰

Gerencsér Erzsébet (*1930) szintén a Derkovits Képzőművészeti Szabadiskolából indult. A Képzőművészeti Főiskolán félbehagyta tanulmányait, sőt később magát a festészetet is abbahagyta, pedig fiatalkori művei nagyon ígéretes tehetségre vallanak. Olajjal, akvarellal egyaránt dolgozott.¹¹

Horváth János: *A királyné szoknyája, 1965*; Gerencsér Erzsébet: *Csónakok, 1954*

A Sárvarról induló Vörös Ferenc (*1931) festői nyelve rajzosabb, grafikusabb, ugyanakkor szívesen él a színek dramaturgiájával is. Látványelvűségét mindvégig megőrizte, vagyis a látványélmény inspirálja mindig rajzolásra, képkalkotásra. Legtöbbször egy vázlatban, skiccben örökíti meg látványt, majd műteremben rekonstruálja azt, de plein airben is többször dolgozott.¹²

10 A képet a *Vasi Szemle* 1966/3-as száma közli (353. old.)

11 Ifj. Drimmer László fotója

12 <http://www.kieselbach.hu/muvesz/voros-ferenc>, http://vaskarika.hu/galeria/kepek/4636/Voros_Ferenc_festo-muvesz_es_tanitvanyai_kiallitas_a_Keptarban/ – A képek letöltve: 2018. 05. 25.

A szombathelyi születésű Vargha László (*1933) a budapesti Dési Huber István Képzőművész Körben képezte magát. A kilencvenes évektől Szigligeten él, ettől az időtől szinte mindennapos témája lett a Balaton. Látványelvű festő, leegyszerűsített motívumait dekoratív módon jeleníti meg.¹³

Vörös Ferenc: Csónakok; Vörös Ferenc: Alvó vitorlások; Vargha László: Víztiükör

A szombathelyi Derkovits Képzőművész Körből induló Paizs László (1935–2009) a kör névadójához híven kiemelkedő művészpályát futott be. A szombathelyi Premontrei (az államosítás után Nagy Lajos) Gimnáziumban Fóth Ernőnek (1934–2009) volt a padtársa, gimnazistaként jártak át a közeli képzőművész körbe. (Később egy évben távoztak az élők sorából.)¹⁴ A nemzetközi hírű művész pályája csúcán megtagadta korai „képcsarnokos” korszakát, amihez ez a nagyszerű balatoni képe is tartozik, habár a látványelvűség szombathelyi tanárára, Burány Nándorra (1893–1965) ekkor is hálásan gondolt vissza. (A kétes emléké „Képcsarnokos festészet” mai megítélése kettős, egyrészt egyértelműen eladható művek létrehozását jelentette, másrészt viszont egy olyan, a közönség által is befogadható és elfogadott képviség továbbélését, ami az európai festészet műfajainak átörökítését biztosította az avantgárd egyeduralmával szemben.)¹⁵

A kőszegi Németh János (*1937) sokkal szűkszavúbb és dekoratívabb felfogású festő. Az egri Tanárképző Főiskolán Blaskó Jánosnál, a Képzőművészeti Főiskolán pedig Sarkantyú Simonnál tanult. Kőszeg képzőművészeti életében évtizedek óta fontos szerepet tölt be, kiállításokat szervez, rendez és nyit meg. Úti élményeiből gyakran készít festményt, talán ez a badacsonyi képére is igaz. Látványelvű, poszt-nagybányai szemléletű festő, aki szereti tömören megfogalmazni a látványt.¹⁶

Németh Pál (1937–2009) az első festőleckéket Jaksa Istvántól vette, az 1956-os forradalom után azonban nyugatra emigrált, majd nem sokra rá a honvágy visszahozta szülőföldjére. Emiatt a Képzőművészeti Főiskolára nem juthatott be (18 évig ecsetet sem vett a kezébe), ezért egy pályamódosítással később országos, sőt nemzetközi hírű sportoló, majd mesteredző lett. A festészet szenvedélyével azonban soha nem hagyott fel. Egészen szerény

13 http://www.museum.hu/kiallitas/910/Vargha_Laszlo_festomuvesz_kiallitasa/galeria/0 – A kép letöltve: 2018. 05. 25.

14 <https://galeriasavariva.hu/en/termek/keszletek/festmeny/1210618/Paizs-Laszlo-Balaton/> – A kép letöltve: 2018. 05. 25.

15 Az 1959-es Derkovits Gyula Képzőművész Kör kiállításán többek közt szerepelt: Benkő Katalin, Fóth Ernő, Muháros Lajos, Paizs László, Rozanits Tibor, Horváth Séra Lajos és Turcsán Miklós. – *Vasi Szemle*, 1959/1. 67. old.

16 A kép a szerző digitális fotóarchívumában.

körülmények közt festett otthon lakásában. Tulajdonképpen minden másodlagos vizuális élmény (fénykép, újságkivágás) inspirálni tudta alkotásra, nem kellett hozzá neki helyszíni jelenlét, hogy plein air hatású képeket fessen.¹⁷

Németh János: *Badacsony*; Németh Pál: *Balaton*

A tapolcai születésű Zentai Pál (1938–1987) hiába vetődött el Vas megyébe, a Balaton varázsa mindig visszavonzotta szülőföldjéhez, „örök szerelméhez”. Valóban olyan hangulatait, lélekállapotait tudta megragadni a tónak, amit csak kevesen a magyar festők közül. Publicistaként a vasi képzőművészet megszállott népszerűsítője volt, műterem-interjúk, kiállítás-kritikák sorát írta meg a megyei lapban és az *Életünk* folyóiratban.

Zentai Pál: *Csónakház, 1948*; Zentai Pál: *Balatoni vázlat*

Mivel ez sok idejét elvette, festményeit mindig rendkívül gyorsan kivitelezte, így azok elsősorban nem külső esztétikai értékekkel hatnak, hanem az alkotás közben túlfutott lelki állapotainak rögzítésével, annak maradandó dokumentumai.

17 A képek a szerző digitális fotóarchívumában.

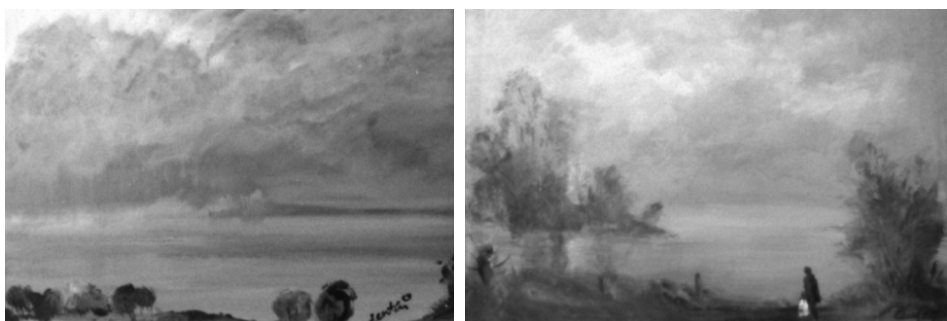
Zentai Pál: Eső után; Zentai Pál: Reggel; Zentai Pál: Balaton vitorlásokkal

Festői munkásságát épp ezért nehéz feltérképezni, művei gyűjtőkhöz, magánszemélyekhez kerültek. Számos kisebb egyéni kiállítása volt, de egy nagy összegző kiállítást sajnos nem érhetett meg. Szenvedélyes ember volt az életben és a művészetében is. Szépirodalmi munkássága szinte mindmáig ismeretlen, csupán néhány versét közölte halála után a *Vasi Szemle*.

Zentai Pál: Balatoni fények; Zentai Pál: Horgászok; Zentai Pál: Esik

Hátrahagyott életművének legszebb darabjait talán épp a balatoni képei adják. Az ember és a természet, a táj, a víz mint őselem olyan meghitt, transzcendens eredetű kapcsolatát tárják fel, amire csak most, halála után több évtizeddel nyílt rá a szemünk.¹⁸

Zentai Pál: Felhős Balaton; Zentai Pál: Alkonyat

18 A szerző fotói

Lakatos József (*1938) a Majthényi Károly (1914–1990) vezette sárvári képzőművész körből indult. A látványélményhez mindvégig hűséges volt festészetében, habár azt több fázisban vonatkoztatta el, tágitotta ki a mondanivaló érdekében, kereste és tárta fel benne szimbolikus tartalmait. Ezt a kontúrok hangsúlyozásával, dekorativitással érte el, így jutott el később az ősselek, jelképek szimbólumvilágához. Művészetelméleti munkássága is jelentős, komoly tanulmányai jelentek meg különböző szaklapokban, folyóiratokban. Az idén 80 éves művész életművét bemutató, átfogó kötet sajnos még várat magára.¹⁹

Sodics László (*1940) tanárai a pécsi Tanárképző Főiskolán Horváth Olivér (1915–1997) és Kelle Sándor (1913–2003) voltak. Mindketten látványelvű festők, és ilyen irányba befolyásolták tanítványukat. Sodics László azonban egy sajátos, lírai emlékezőfestészetet alakított ki, leheletfinom pasztellszínekben. A balatoni képeknek is ezek a jellemzői.²⁰

Lakatos József: Balaton-part; Sodics László: Badacsony, 1992

Szendi Ferenc (1940–2008) Horváth János tanítványa volt a szombathelyi Tanítóképző Főiskolán, és ez a tény egy életre meghatározta a képzőművészethez, a festészethez való viszonyát, hisz festészeti munkássága ugyanúgy a magyar vidék megragadásáról szól. A két balatoni képe talán kivétel is ebből a szempontból, habár a látvány megörökítésének közvetlensége, puritánsága mégis a vidék, vidékiség valóságának, egyszerűségének a dokumentuma.²¹

A Pápáról induló Barabás Lajos (1941–2012) életének utolsó évtizedeit Intaházán élte le. Ebben a bezártságban élte ki belső szabadságát, képeinek ezért a különös, szuggesztív hatása. Az egyik tihanyi képén három óriásdongó, három helikopter tart az apátság tornyai felé, rejtélyes, félelmetes vízióként. Bátyja, Barabás László (*1934) is festő, akinek festészetében szintén jelen van egyfajta dekorativitás. Barabás Lajosnak 2016-ban Répcelakon rendeztek emlékkiállítást munkáiból, amin a balatoni képei mellett meghitt, lélektani portrékat is láthattunk tőle.²²

Szendi Ferenc: Szigligeti Balaton-part; Szendi Ferenc: Balaton-part; Barabás Lajos: Tihany

19 A képet a *Vasi Szemle* 1968/1. száma közölte. (131. old.)

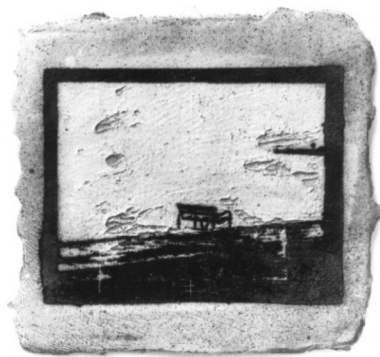
20 A művek fotóit SALAMON Nándor: Körmenyi festők ikerpályán (Sodics László és Szendi Ferenc életrajza) című kiadványa közli. Körmeny, 2006. 10., 15. old.

21 A művész fotója

22 Garas Kálmán fotói

Geszler Mária (*1941) számára a Balaton maga a költészet. Nemcsak a Balaton azonban, hanem maga a művészet is; Geszler Mária minden műve költészettel átitatott, sőt vele azonos. A balatoni porcelánképén sem látunk mást, mint egy üres padot a móló előtt, előttünk a nagybetűs „Végtelen”, mint Caspar David Friedrich tájképein. (Itt a pad helyettesíti Friedrich jellegzetes, nekünk háttal álló alakjait.) Geszler Mária számára is fontos a látványélmény, a belőle áradó hangulat, a kiváltódó belső élmény; műveiben az érzések birodalmába nyit ablakot. Konkrétan és átvitt értelemben is. Plasztikáinak ablak motívuma egyben kulcs is e titokzatos világba. Művészetében a szív a szemmel van összekötöttségben. Geszler Mária immár több mint fél évszázada a Vas megyei képzőművészet meghatározó személyisége.²³

A kőszegi születésű Lelkes András (1943–2009) a Lelkes művészdinasztia második generációjához tartozik. Az Iparművészeti Főiskolán Gerzson Pál és Eigel István voltak a mesterei. (A kőszegi Bencés Gimnáziumban édesapja, Lelkes István tanította Gerzson Pált.) Lelkes András néhány munkájában megidézi édesapja festői világát. Nagyvonalú, expresszív dekorativitás jellemzi festészetét és a balatoni képét is.²⁴

Geszler Mária: Magányos pad, 1980; Lelkes András: Aranyhíd, 1986

Sulyok József (1944–2011) is Pápán szerezte meg képzőművészeti alapismereteit az ottani képzőművész körben. Pályája elején Szőlősgyörökön és Szigligeten tanított, valamint részt vett a balatonfüredi művésztelepen is, ebben az időszakban születtek gyermekei. Erre az időszakra emlékezik vissza az itt közölt rézkarcain, ahol a figurák háttérét a Balaton horizontja adja, és így tágítja ki az alkotások költőiségét, ami Sulyok József szinte minden munkájának jellemzője.²⁵

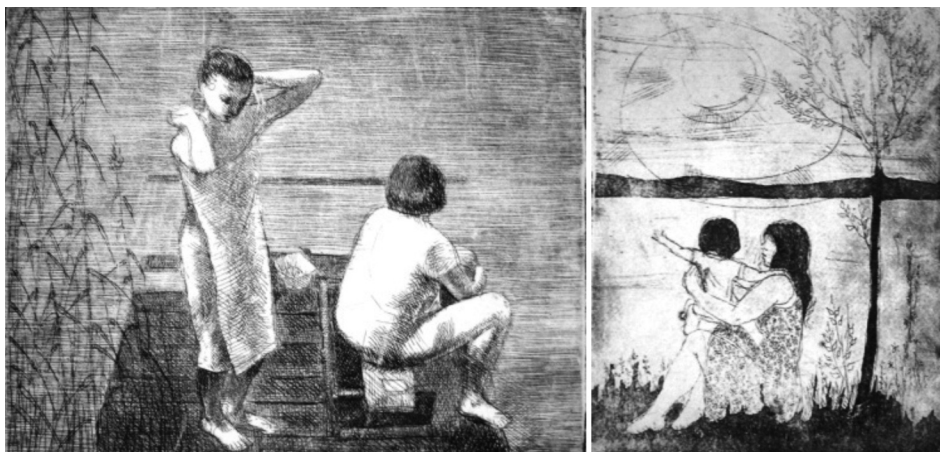
Szok Iván (*1944) képalkotási mechanizmusa rendkívül szuverén a kortárs magyar képzőművészetben, úgy kapcsolódik a tradícióhoz, hogy közben minden konvenciót felrúg. Háromdimenziós festésze, festett plasztikai átszabják a hagyományos művészeti kategóriákat. Így van ez a Zalaváron (Kis-Balaton múzeum) látható dioráma munkájával is: egy hagyományos halászat-jelenetet látunk, a halász vízbe dobja hálóját, ezt azonban a művész

²³ Dallos László fotója, ami Geszler Mária „Női vonal” című katalógusában található. Szombathely, 2004.

²⁴ <http://lelkesdesign.hu/visszatekintes/> – A kép letöltve: 2018. 05. 25.

²⁵ A szerző fotói; az „Anyá gyermekével” közölve még: TÓTH Csaba: „Kézműves vagyok” – Tünődések Sulyok József szobrászművész életéről, művészetéről. *Vasi Szemle*, 2016/4., 501. old.

egyszerre ábrázolja felülről, az ember szemével, és alulról, a halak szemével. Szkok Iván megőrizte kapcsolatát a szülőfölddel, kiállításai voltak a megyében, kurzust tartott a vas-szécsenyi Plein Air művésztelepen, több murális munkája látható Szombathelyen.²⁶

Sulyok József: Stégen, 2001; Sulyok József: Anya gyermekével, 2000

A kisunyomi születésű Veszeli Lajos (*1945) pályaképe is a szombathelyi Derkovits Képzőművész Körből indult. Később évtizedeken keresztül a *Veszprémi Napló* képzőművészeti publicistája volt. Mindmáig a Veszprém megyei képzőművészeti élet meghatározó személyisége, az idei évben épp ő szervezi újjá a két háború között a Zalai Tóth János által elindított Dunántúli Tárlatot. Mindkét művész munkássága kötődik a Balatonhoz, tehát a tónak meghatározó szerepe van a dunántúli (és vasi) képzőművészetben és képzőművészeti seregszemlékben.

Szkok Iván: balatoni halászok; Veszeli Lajos: Horizont, 2000; Veszeli Lajos: Vonzalom, 2001

Veszeli Lajos munkássága egyrészt megőrizte kapcsolatát a látványelvűséggel, másrészt el is fordult attól, képzőművészeti tevékenysége határozottan kettős vágányon fut.

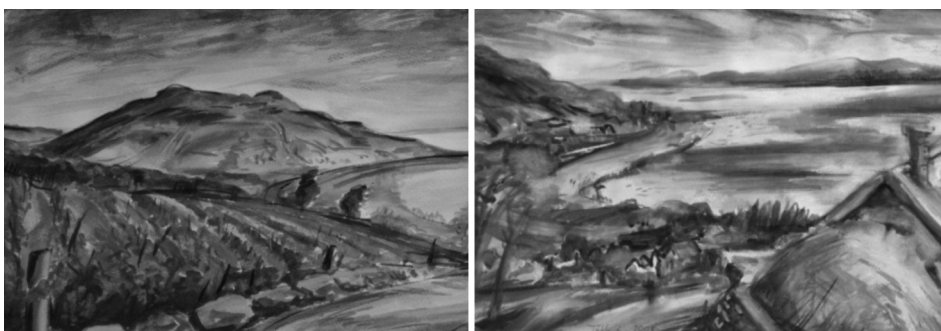
²⁶ <http://szkokivan.hu/Munkaim2/000BKecsarnok/160/160/v> – A képek letöltve: 2018. 05. 25.

A tradicionális énje ma is rácsodálkozik a természetre, míves balatoni akvarelljei erről tanúskodnak.²⁷

Veszeli Lajos: Pirkadat, 2012; Veszeli Lajos: Dacolva az idővel, 2013

Tóth Lászlónak (*1957) Horváth János és Szurcsik János voltak a tanárai a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán. Markáns egyéniségük rá is nyomta a bélyegét a festő későbbi látásmódjára. Elsősorban szűkebb környezetének, az Őrségnek a festője, de nyitott szemmel jár mindenütt a világban. Balatoni akvarelljein a francia vadak és a német expresszionisták hatása is felfedezhető, de talán még a korai Kandinszkij sem áll távol tőlük.²⁸

Tóth László: Ábrahám-hegy, 2001; Tóth László: Balaton, 2008

Mint ahogy Tóth Lászlónak egy egész képciklusa van a Balatonról, ugyanez elmondható a celldömölki születésű Göcsey Józsefről (*1957) is. Göcsey József első tanári diplo-

27 [28 A képek MÓD Petra Diána: Tóth László festészete és pedagógiai munkássága című szakdolgozatából \(Szombathely, 2009\) valók \(digitális műtárgykatalógus\).](https://www.google.hu/search?biw=1280&bih=914&tbm=isch&sa=1&ei=H1IJW6jyI4nMwQKz44DYBg&q=Veszeli+lajos+fest%C5%91m%C5%B1v%C3%A9sz&oq=Veszeli+lajos+fest%C5%91m%C5%B1v%C3%A9sz&gs_l=img.3...70678.75564.0.75911.26.18.0.0.0.135.1486.17j1.18.0...0...1c.1.64.img..11.3.309...0j0i7i30k1j0i7i5i30k1.0.CIO555rkPpo#imgcr=nbsPHoh41RrOxM: - A képek letöltve: 2018. 05. 25.</p>
</div>
<div data-bbox=)

máját Szegeden szerezte meg, majd pedig a Képzőművészeti Főiskola festő szakán Gerzson Pál tanítványa volt. Felesége, Szabó Palma (*1962) révén került közel a Balatonhoz.²⁹

Tóth László: *Kék Balaton*, 2008; Göcsey József: *Badacsony* (két kép)

Elsősorban a Badacsonyt festette minden évszakban és napszakban, de Tihanyról, a Csobáncról is több képe ismert. Megőrizte festészetében a látványelvűséget, de azt könnyedén adja vissza, oldott gestusokkal, gyakran festőkéssel megmunkált felületeken.

Göcsey József: *Tihany*; Göcsey József: *Badacsony virágzó fákkal*

E sorok írója a Képzőművészeti Főiskola tihanyi művésztelepén dolgozott a nyolcvanas évek elején, amikor a néhány balatoni képét készítette. Ebben az időben a természetes és mesterséges fényjelenségek képi megjelenítése érdekelte, valamint a táblakép műfajának határait kereste. Így az itt közölt Holdtölte képe háromdimenziós, a képfelület a holdkorongig reliefszerűen közel 1,5 cm-t mélyül. Más képein a képfelületből 1 cm-es bolyhok szövevénye emelkedett ki, megint másokon pedig a kvadrát képformát cserélte fel amorf, sokszögű alakzattá.³⁰

Kecskés Miklós (*1960) az első festészeti leckéket még gimnazistaként Radnóti Kovács Árpádtól vette, majd a mártélyi művésztelepen dolgozott ifj. Lelkes István mellett. A szombathelyi Tanárképző Főiskolán pedig Horváth János és Szurcsik János voltak a tanárai. A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején több képet is festett a Balatonnál, egy művészeti táborban Szemadám György is korigálta munkáit. Ebben az időben nagy foltszerű tömbökből építette fel képeinek motívumait, ez a tomaji temető képére is igaz. A Gulács hegyről készített festménye sokkal inkább plein air stúdium. Később az absztrakt művészet felé fordult, majd az ezredfordulótól kezdve visszatért a figurativitáshoz.³¹

²⁹ <https://www.gambrina-kepkeret.hu/termekeink/elado-festmenyek/gocsey-jozsef/> – A képek letöltve: 2018. 05. 25.

³⁰ A szerző fotója

³¹ A képet SZARKA Péter: „Más is lehetne” (Kecskés Miklós munkássága) című szakdolgozata közli (Szombathely, 2008. 37. old.).

A keszthelyi születésű Varga Bernadett (*1963) iparművész munkáinak színvilágára, a kékek-zöldek szövvényes varázsára a Balaton-közelség életre szólóan hatott. Témától függetlenül szinte minden alkotásán átérződik a tó atmoszférikus világa, és ez így van a korai cserseztomaji tájképén is. Nem látjuk a Balatont, de érezzük közelségét, jelenlétét. (A tó tehát így hat közvetlen környezetére, minden átítatódik vele, akkor is jelen van, ha nincs a képeken, talán erre utal a tanulmány címéül választott Egry József-mottó.) Varga Bernadettnak a keszthelyi kikötőt ábrázoló akvarellje egy kis plein air tanulmány.³²

Torjay Valter (*1964) már az újfigurális festészet képviselője, vagyis a pályája elejétől tudatosan az ábrázoló művészet tradícióihoz nyúl vissza. Munkásságán belül a balatoni témák kiemelt fejezetet jelentenek. Grafikusként (rajzok, monótipiák) és festőként a tó szenvedélyes megörökítője.

Tóth Csaba: Holdtölte, 1981

*Varga Bernadett: Cserseztomaj, 1980; Varga Bernadett: A keszthelyi kikötő, 2014;
Torjay Valter: 100 éve a Balaton, 2006*

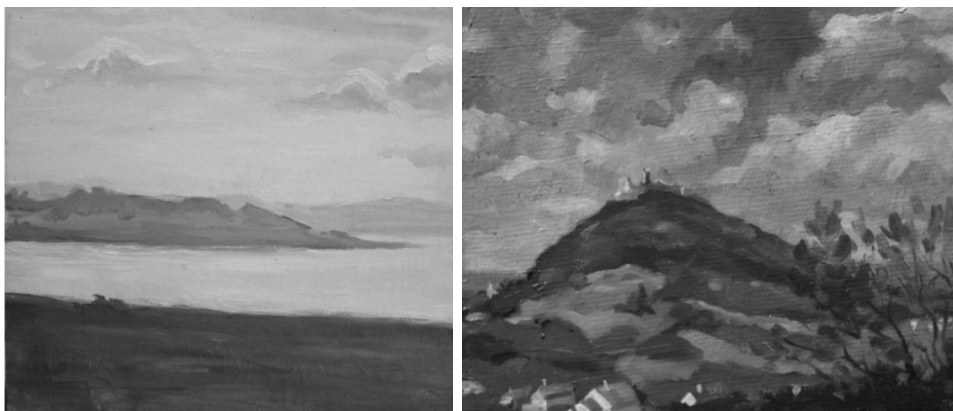
Monótipiái rövid hangulatképek, emlékképek, melyek elnagyoltságukban is megragadják a nézőt. Felértékelődnek a gesztusok, felfokozódnak az érzelmi hatások. A színek hangulatteremtő ereje csak fokozza ezt a hatást. Igazi festői grafikák, Gulácsynál látunk hasonló dolgokat.

Torjay Valter: Kikötő, 2008; Torjay Valter: Hajnal, 2012; Torjay Valter: Alkony az öbölben, 2012

32 A művész fotói

Torjay Valter kiváló pleir air iskolázottságú festő is, aki többet tanult a XIX. század festőitől, mint főiskolai tanáraitól. A szimbolizmushoz való vonzódása is evidencia. Egyszerűen átlépett egy évszázadot a művészettörténetben, és az egész modernizmust zárójelbe tette. Ebben a radikális magatartásában hosszú ideig egymagában volt, aztán az ezredforduló magyar festészetében fellépő Sensaria csoport tagjaival hirtelen közös platformon találta magát.

Torjay Valter: A Badacsony részlete reggeli fényben, 2011; Torjay Valter: Szigligeti vár, 2015

Torjay Valter esetében olyan festőről van szó, aki újra örömet leli a látványfestészetben, a pillanat megragadásának heroikusságában. Az önmagáért való világ egyben a létezés szimbóluma is számára.³³

*Torjay Valter: Szigligeti part, 2017; Torjay Valter: Veri az ördög a feleségét, 2017;
Torjay Valter: A déli part felé, 2017*

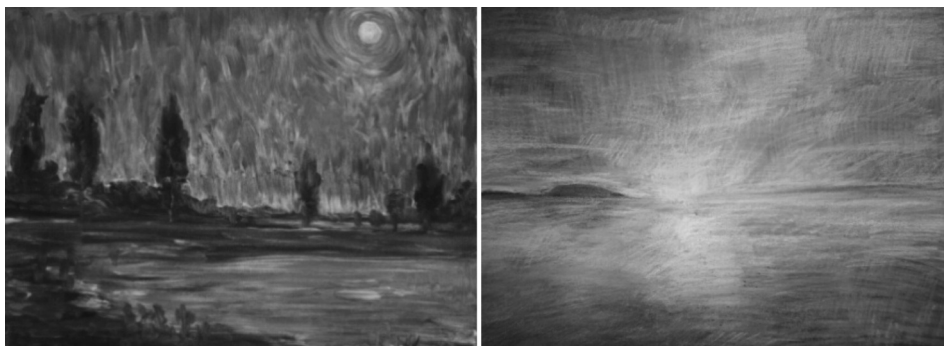
A sárvári Németh József (*1964) képzőművészetet Szily Gézától tanult a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán, majd Polgár Csabától az Iparművészeti Főiskolán. Balatoni pasztellképe egy lírai emlék, látomás a tóról, az ég visszatükröződéséről, az alsó és felső világ ősi párbeszédéről.³⁴

A szombathelyi születésű Kovács Zsóka (*1971) Mészáros Szabolcs tanítványa volt a Nyugat-magyarországi Egyetem Képi ábrázolás szakán. Látásmódja sok tekintetben rokon

33 A művész fotói

34 A művész fotója

tanárával, mindketten szenvedélyesen kutatják a vízfelületek hullámzó, csillogó tükröződéseit. Kovács Zsóka azonban sokkal közelebb került a fotóalapú festészethez, aminek következtében képkivágásaiban és a felületek valóság tartalmában teljesen követi a fotográfia nyelvét, eszköztárát. Egy ideig a Hegyhát adott számára képtémákat. A balatoni képeiben az eddig tárgyalt művészekhez képest sokkal jobban ráközelít a vízfelszínre, közeli „felvételeket” fest róla, nem érdeklí a hagyományos tájképi megközelítés.³⁵

Torjay Valter: Tóparti este, 2017; Németh József: Fonyód

A szintén sárvári Marton Katalin (*1974) ugyanúgy Szombathelyen szerezte első tanári diplomáját, majd a Képzőművészeti Egyetemen (képzőművész tanár) a másodikát. Alapvetően megtartotta a látványelvűséget munkásságában, olaj- és pasztellképeket készít. A balatoni pasztellképén az égi jelenségek legalább annyira érdekelték, mint a földi valóság.³⁶

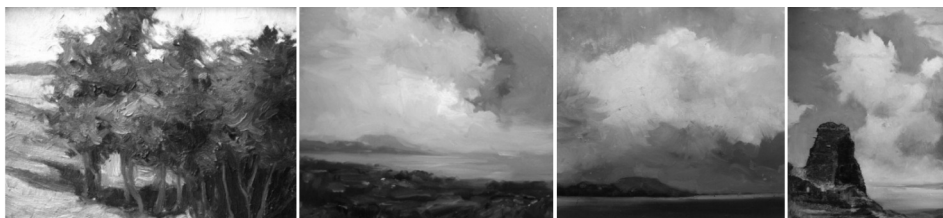
Kovács Zsóka: Víz, 2011; Kovács Zsóka: Balatonfüredi hattyúk, 2012; Marton Katalin: Badacsony; Marton Katalin: Tópart, 1998

Mészáros Szabolcs (*1975) korban is sokkal közelebb áll az előbb említett Sensaria csoporthoz, sőt több alkalommal ki is állított velük. Ha fentebb Torjay Valter esetében örömfestészeiről írtunk, akkor ez még inkább igaz Mészáros Szabolcs művészetével kapcsolatban, látványfestészete valóságos eufórikus hatást tud kiváltani a nézőben (mivel a művész is mindezt átélte alkotás közben). Mészáros Szabolcs oly módon képes életre kelteni a valóságot, a felhők mozgásából adódó fény- és hangulatváltozásokat, a víztükör hullámzását,

35 <https://sites.google.com/site/akovacszsoka/> – A képek letöltése: 2018. 02. 25.

36 Pintér Gábor fotója

mozgását, hogy festészetének valóságos „élet-szaga” van. A felhők artisztikus megfigyelése és megjelenítése, a festményein ábrázolt tájépitmények néha a XIX. századi romantikus festőket idézik meg, ugyanakkor ecsetkezelésben, természetfelfogásban pedig az impresszionisták utóda, de a XX. századi gesztusfestészet eszköztárából is merít.³⁷

*Mészáros Szabolcs: Fák a parton; Mészáros Szabolcs: Viharos Balaton;
Mészáros Szabolcs: Szép-kilátó, 2000; Mészáros Szabolcs: Szigliget, 1999–2006*

Machalek Rebeka (*1975) a Képzőművészeti Egyetem tihanyi művésztelepén készítette ezt a pasztellsorozatát. A munkákon a belső tó vízfelületeit látjuk, a négyzetes képkivágás kisebb, jelentéktlenebb motívumokra (három bokor, három fa, villanyoszlop) koncentrálnak, így emeli ki azokat a hétköznapi világából. Ez a vállalt minimalizmus és purizmus a képek meghittségét emeli, amivel hihetetlen nyugalmat, csendet teremtenek a nézőben.³⁸

Machalek Rebeka: Tihany, 2006

Gyarmati András (*1975) ezt az akvarelljét a szombathelyi Berzsényi Dániel Főiskola elvégzése után, de még a Képzőművészeti Egyetem előtt készítette. Egy szép és pontos, mindamelllett költői plein air tanulmány. Gyarmati András festészete később egy minimális, emblémaszerű képmotívumra redukálódik, képei az időigényes, manuális megmunkálásukkal válnak hiteles alkotásokká.³⁹

Krenner-Tóth Katalin (*1988) a Nyugat-magyarországi Egyetemen szerzett vizuális és környezetkultúra szakos tanári diplomát. Előtte ugyanitt kézműves szakon végzett, ahol Lovas Ilona, Péter Ágnes, Tóth Lívია és Kovács Péter Balázs voltak a tanárai. Az egyetemi

37 A művész fotói

38 A művész fotói

39 A művész fotói

tanulmányai előtt több alkalommal a Zebegényi Művésztelepen is dolgozott. Nagy, dekoratív foltokban fest, az utóbbi időben erős kontúrokkal, illetve egyre inkább a képiség és az ornamentika kapcsolata érdekli. Balatoni munkái korai művei.⁴⁰

Krenner-Tóth Katalin: Öböl; Krenner-Tóth Katalin: Balatoni délután, 2008

Ebben a tanulmányban a vasi képzőművészek Balatonhoz való ragaszkodását, rajongását szeretnénk volna feltérképezni és bemutatni. Egészen biztosan a közölt műveknél sokkal több (kétszerese, háromszorosa) született képzőművészeink keze alatt. Mindez tehát csak a jéghegy csúcsa, ami felszínre került és láthatóvá vált a kutatások során. A művek többsége rácsodálkozás a tó élményére, csak kisebb részben tekinthetők kereskedelmi szándékkal készült alkotásoknak. Arra mindenképp tanulságul szolgálnak, hogy vasi képzőművészetünk sokkal gazdagabb és sokrétűbb, mint ahogy ezt eddig hittük, vagy ahogy ez közgondolkodásunkban mostanáig rögzült.⁴¹

Témánk természetesen egy tradicionálisabb művészetfelfogást, képalkotási gyakorlatot tükröz, amivel főleg napjainkban már ritkábban találkozhatunk, a kortárs képzőművészeti közbeszéd gyökeresen eltért ettől, amiben egyáltalán a hagyományos táblakép létjogosultsága is megkérdőjeleződik.⁴² Ebben a kulturális klímaváltozásban (miként bolygónk jégsapkáiról, hatalmas jégtömbök szakadnak le véglegesen, majd olvadnak fel a melegebb tengeráramlásokban) az eddig egységes, tömörszerű kulturális hagyományaink a szemünk láttára töredeznek szét és válnak le a korábbi korok művészeti látásmódjairól (tapasztalataival és ideáival együtt), majd oldódnak fel és süllyednek el a modernitás langyos tengerében. Míg a klasszikus avantgárd (a múlt század tízes, húszas éveit) konstruktív szándékú volt,

40 A művész fotója

41 Ha összerakjuk a Vas megyei képzőművészet korábban megjelent katalógusait, meghívóit, a kiállításokról szóló újságcikkekben szereplő fotókat, egyáltalán nem áll össze és nem látható ez az összkép. Ma persze már ilyen kiadványok sem nagyon vannak, és az a gyakorlat is megszűnőben, hogy a helyi sajtó részletesen foglalkozik a kiállításokkal. A két világháború között egy-egy helyi kiállításról, annak időtartama alatt több lap több cikke is megjelent. A lapok megszűnő pluralizmusa után (1948) az egyetlen pártlap fontosnak tartotta, hogy hírt adjon a kiállításokról. Igaz, elég sokáig ideológiai felhanggal. Ma a digitális média korában a nagy választék ellenére a jelen kiállításai sokkal kevésbé vannak dokumentálva, és az utókor számára alig marad valami. A kiállításokhoz katalógusok, plakátok pedig már rég nem készülnek, nincs rá költségvetési keret.

42 Amikor a szerző a Képzőművészeti Főiskolát járta, a tájkép, mint műfaj, nem tartozott a művészet kategóriái közé.

hitt a társadalom átalakításában, addig a II. világháború utáni neoavantgárd már egyértelműen dekonstruktív, a társadalmat és annak tudatformáit szeretné végérvényesen lebontani.

Ebben az irreverzibilis folyamatban a helyi kulturális jelenségek úgy merültek alá, hogy nem ismertük, nem is ismerhettük meg azokat, jelentéktelennek, periférikusnak, provinciálisnak, efemernek számítottak. Kialakult az a gyakorlat, illetve elvárás, hogy a 45 előtti magyar művészetet a klasszikus avantgárdhoz kell mérni, míg a múlt század második felét a neoavantgárdhoz, a kortárs magyar művészetet pedig a transzavantgárdhoz. Míg száz éve az avantgárd kérezkedett be a művészet szentélyébe, mára ott tartunk, hogy onnan minden mást kiszorított már. Emiatt nem kerülhettek közgyűjteményekbe olyan művek, amelyek nem vettek tudomást e képzőművészeti konstellációról. A műtárgy fogalmát is megvonták e művektől, lenézett, megvetett dolgokká váltak, „bűn” volt egyáltalán foglalkozni velük. Emiatt az utóbbi évszázad Vas megyei (és nyilvánvalóan nem csak a Vas megyei) képzőművészetének áttekintése és rendszerezése még várat magára; ezen a téren sok munka vár a jelen és jövő nemzedékeire. Tanulmányunkból azonban az jól kivehető, hogy szinte az egész évszázadon átívelő helyi derkovitsi örökséggel párhuzamosan egy fokozatosan elhalványuló nagybányai hagyománnyal is számolnunk kell, ami így együtt egy viszonylag magas színvonalú, empirikus, tapasztalati festészeti kultúrát teremtett a megyénkben. Ideje lenne tehát végre komolyan vennünk magunkat, és megmutatni „ünneplő ruhánkat”.⁴³

(Vége)

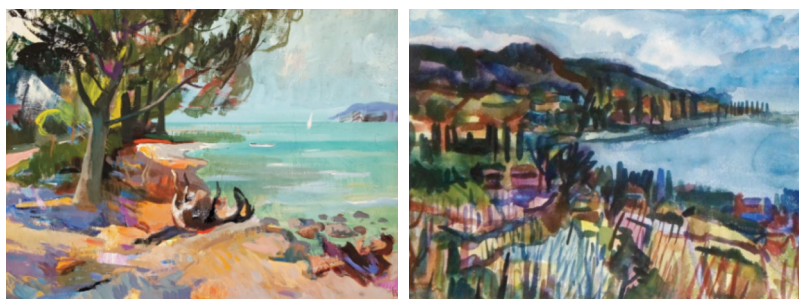
43 JÓZSEF Attila: József Attila. A vers utolsó két sora: „*Igazi lelkünket, akárcsak az ünneplő ruhákat gondosan / őrizzük meg, hogy tiszta legyen majd az ünnepekre.*”

KÖZÉP-EURÓPA

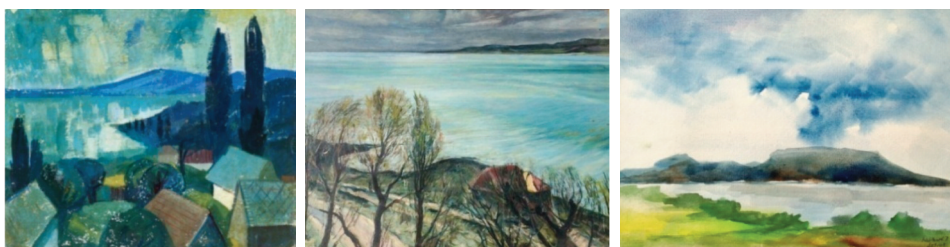
TÓTH CSABA: „A BALATONNAK NINCS HÉTKÖZNAPJA...”

Scholz Erik: *Öböl*, 1971; Erwin Birnmeyer: *Balaton-part Almádinál*

Pogány Géza: *Balaton-part*, 1986.; V. Tóth László: *Tihany*, 1960 k.

Vörös Ferenc: *Baltoni táj*; Paizs László: *Balaton*; Németh Pál: *Balaton*

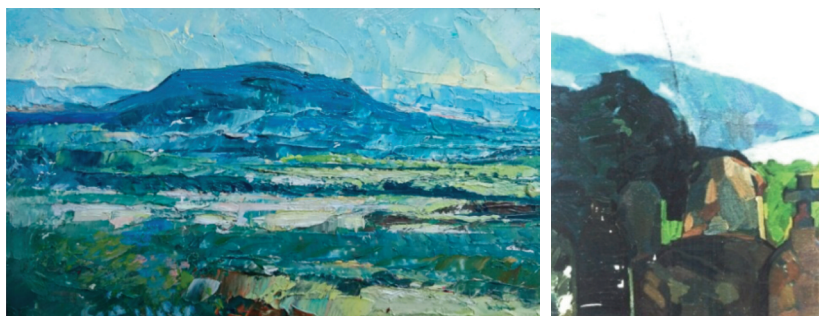
Zentai Pál: *Hajnal*; Barabás Lajos: *Tihany*

VASI SZEMLE

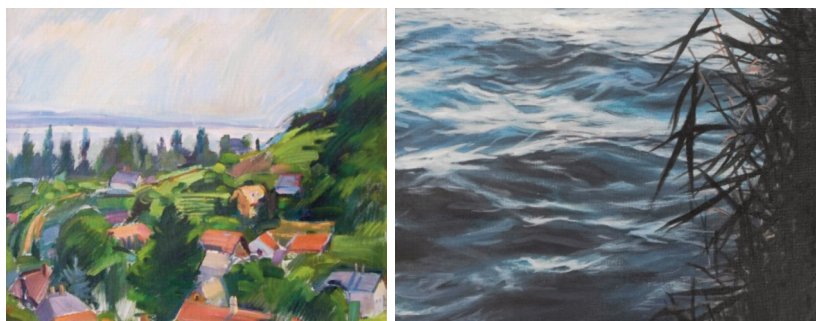
2018. LXXII. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

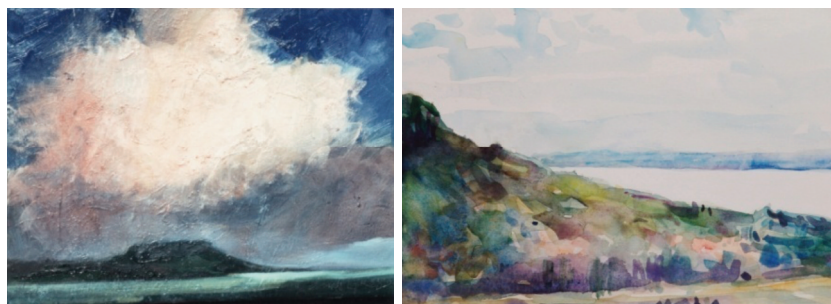
Szok Iván: Balatoni halászok; Veszeli Lajos: Jégbe zárva, 2004; Tóth László: Mediterrán Balaton, 2001

Göcsey József: Badacsony, 2008; Kecskés Miklós: Badacsonytomaji temető, 1980

Torjay Valter: Szigliget; Kovács Zsóka: Víz II., 2011

Mészáros Szabolcs: Szép-kilátó, 2001; Gyarmati András: Szigliget, 1996